

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА

УДК 373.5.016:792-057.874

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20732527>

**Сценічно-пластичне вираження як умова розвитку креативних
здібностей у дітей старшого шкільного віку**

Дмитренко Катерина Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради, м. Харків, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-4880-8274>

Василенко Олена Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики
дошкільної освіти Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-5467-7509>

Харківська Алла Анатоліївна

доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та
міжнародної діяльності, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія» Харківської обласної ради, 61001, м. Харків, провулок

Руставелі, 7, Україна,

<https://orcid.org/0000-0003-4782-1079>

Прийнято: 18.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація. Мета. У статті досліджуються теоретико-методичні засади застосування сценічно-пластичного вираження як інтегративного засобу розвитку креативних здібностей учнів старшого шкільного віку в умовах модернізації та впровадження нових освітніх стандартів.

Методи. Дослідження спирається на аналіз нормативно-правового забезпечення профільної середньої освіти, узагальнення наукових публікацій з проблем театральної педагогіки, хореографічного мистецтва та пластичної культури, а також на систематизацію практичного досвіду розроблення етюдного та імпровізаційного інструментарію. Застосовано методи моделювання, порівняльного аналізу та структурно-компонентного синтезу.

Результати. Запропоновано структурну модель розвитку креативності старшокласників засобами сценічно-пластичного вираження, що охоплює чотири рівні: нормативно-цільовий, змістово-методичний, технологічно-інструментальний та контрольньо-рефлексивний. Здійснено порівняльний аналіз пластичних засобів за критеріями їхнього впливу на розвиток креативного мислення та уяви. Систематизовано класифікацію творчих завдань та структуру навчального курсу обсягом 180 годин (6 кредитів).

Висновки. Системне впровадження сценічно-пластичного вираження в освітній процес старшої школи дозволяє ефективно розвивати креативний потенціал учнів, формувати емоційний інтелект і навички невербальної комунікації, мінімізуючи наслідки тривалої соціальної ізоляції. Методичними умовами успішності цього процесу є створення безпечного творчого середовища, застосування імпровізаційних методів та реалізація засад педагогіки партнерства.

Ключові слова: сценічно-пластичне вираження, креативні здібності, старший шкільний вік, театральна педагогіка, пластична культура, Державний стандарт профільної середньої освіти.

Stage and Plastic Expression as a Condition for the Development of Creative Abilities in Senior Schoolchildren

Dmytrenko Kateryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Work, Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-4880-8274>

Vasylenko Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool Education, Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-5467-7509>

Kharkivska Alla

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific, Pedagogical and International Activities, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-4782-1079>

Abstract. Purpose. *The article explores the theoretical and methodological foundations of applying stage and plastic expression as an integrative tool for developing the creative abilities of senior schoolchildren under the conditions of modernization and implementation of new educational standards. Methods.* *The study relies on the analysis of the regulatory and legal support of specialized secondary education, the generalization of scientific publications on the problems of theatre pedagogy, choreographic art, and plastic culture, as well as on the systematization of*

*practical experience in developing étude and improvisational tools. Methods of modeling, comparative analysis, and structural-component synthesis were applied. **Results.** A structural model for the development of senior schoolchildren's creativity by means of stage and plastic expression is proposed, which encompasses four levels: regulatory-target, content-methodological, technological-instrumental, and control-reflective. A comparative analysis of plastic tools has been carried out according to the criteria of their impact on the development of creative thinking and imagination. The classification of creative tasks and the structure of the training course with a volume of 180 hours (6 credits) have been systematized. **Conclusions.** The systemic introduction of stage and plastic expression into the educational process of senior school allows for the effective development of students' creative potential, the formation of emotional intelligence and non-verbal communication skills, minimizing the consequences of prolonged social isolation. The methodological conditions for the success of this process are the creation of a safe creative environment, the application of improvisational methods, and the implementation of the principles of partnership pedagogy.*

Keywords: *stage and plastic expression, creative abilities, senior school age, theatre pedagogy, plastic culture, State Standard of Specialized Secondary Education.*

Постановка проблеми. Текст статті з нормативними бібліографічними посиланнями

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку загальної середньої освіти в Україні характеризується глибокими трансформаційними процесами, спрямованими на виховання гармонійної, інноваційної та творчої особистості, здатної до нестандартного вирішення життєвих і професійних завдань [12]. Креативність у цьому контексті розглядається як фундаментальний складник обдарованості особистості, що характеризується здатністю висувати принципово нові ідеї та виходити за межі наявних стереотипів [3]. Особливого значення

розвиток креативних здібностей набуває в учнів старшого шкільного віку, коли завершується формування цілісного світогляду, системи естетичних поглядів та відбувається інтенсивне життєве самовизначення особистості [4].

Кабінет Міністрів України розпорядженням від 25 липня 2024 року затвердив Державний стандарт профільної середньої освіти, впровадження якого розпочнеться з 1 вересня 2027 року для здобувачів дванадцятирічної повної загальної середньої освіти [9]. Цей документ регламентує організацію навчання у класифікаційних групах профільної школи, виокремлюючи профільно-адаптаційний (10 клас) та профільний (11–12 класи) цикли [18]. Державний стандарт визначає вимоги до результатів навчання у мистецькій освітній галузі, згідно з якими учень повинен вміти інтерпретувати художні образи, виявляти власне розуміння змісту мистецтва на основі асоціацій та емоційних вражень [8], набувати глибинного емоційного досвіду, розвивати естетичне ставлення до життя та провадити активну культурно-мистецьку комунікацію [18]. Окрім того, акцентується на використанні сучасних цифрових інструментів у мистецькій діяльності, розвитку емпатії та толерантності [9].

Водночас реалізація цих завдань у сучасних закладах освіти відбувається в умовах гострих суперечностей. З одного боку, сучасні старшокласники зіткнулися з безпрецедентними психологічними проблемами, зумовленими тривалими карантинними обмеженнями та військовою агресією на території України, що призвело до дефіциту безпосереднього спілкування з однолітками, виникнення почуття ізоляції, тривожності й емоційної затизненості [13]. З іншого боку, в освітньому процесі досі домінують вербальні, репродуктивні методи навчання, які орієнтують учнів на роботу за шаблоном та обмежують можливості для рухового, емоційного та тілесного самовираження [2]. Зазначені чинники зумовлюють необхідність пошуку та теоретико-методичного обґрунтування нових інтегративних засобів, серед яких провідне місце належить

сценічно-пластичному вираженню, що об'єднує рухову активність, емоційне переживання та художньо-образне мислення [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку творчих і креативних здібностей особистості завжди перебувала в центрі уваги провідних педагогів та психологів. Видатний вітчизняний гуманіст В. О. Сухомлинський зазначав, що для повноцінного сприйняття краси дитина повинна сама навчитися її творити, а її самостійна розумова та художня діяльність є безпосереднім проявом творчості [12]. Психологічна наука розглядає креативність як багатоаспектне утворення. Зокрема, В. В. Павленко визначає її структурно-компонентний склад через взаємозв'язок креативного мислення, креативної уяви та креативної грамотності [6], а В. М. Дружинін наголошує на необхідності забезпечення свободи поведінки та наслідування творчих взаємин як базових умов її розвитку [6].

Питанням театральної педагогіки та шкільного театру як дієвого інструменту творчого виховання присвячено праці багатьох дослідників. К. С. Станіславський підкреслював, що сценічне мистецтво за своєю природою зумовлює розвиток почуття колективізму та вчить підпорядковувати особисті інтереси загальній справі [11]. В. П. Мерзлякова визначає театр як чарівний край, у якому дитина пізнає світ через гру [2]. Шкільний театр, на відміну від професійного, спрямований передусім на всебічний розвиток його безпосередніх учасників, розкриття їхніх природних талантів, стимулювання творчої ініціативи та формування позитивної «Я-концепції» [1].

Теоретичні аспекти пластичної культури та пластичної виразності в майстерності актора розкривають у своїх працях О. Abramovych та А. Kudrenko [19]. Дослідник О. Зиков акцентує увагу на прикладній ролі танцювально-пластичного виховання, яке через розвиток гнучкості, координації та уваги допомагає набутти навичок сценічної виразності [19]. В. А. Нижельської розглядає виразний рух як відображення внутрішнього світу персонажа, його

емоцій, переживань і думок через зовнішню поведінку, жести, пози та дії [19]. О. Касьянова зазначає, що пластично-хореографічна підготовка є невід'ємним елементом сценічного буття виконавця [19], а О. Никоненко позиціонує пластичну режисуру як динамічну конструкцію з первинністю візуально-тілесного підходу [15]. О. Маркова та В. Манзарханов досліджують проблеми пластичної режисури у драматичному театрі як засіб створення просторових форм художнього твору [19].

У контексті загальної середньої освіти використання засобів сценічно-пластичного вираження для розвитку дітей досліджували науковці Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та інших провідних установ України [13]. Дослідники виокремлюють такі ключові засоби пластичного вияву, як пластика тіла, танцювальні рухи, поза, жести, динаміка дій і переміщення, просторове розташування [13]. А. Дем'янчук та О. Станкевич у своїх працях обґрунтовують доцільність розвитку творчих здібностей на основі педагогіки партнерства [7]. Проте, незважаючи на вагомі здобутки зазначених авторів, проблема цілісного використання сценічно-пластичних засобів для розвитку креативності саме у старшокласників (10–12 класи) в умовах упровадження Державного стандарту профільної середньої освіти залишається недостатньо розробленою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наявних публікацій та педагогічного досвіду свідчить, що більшість методичних розробок у галузі театральної та пластичної педагогіки орієнтована або на дітей молодшого шкільного віку [2], або на студентів вищих навчальних закладів мистецького спрямування [19]. Специфіка старшого шкільного віку, яка характеризується переважанням логічного й критичного мислення, здатністю концентруватися на вирішенні абстрактних завдань [16], але водночас супроводжується глибокими тілесними затисками та комунікативними труднощами [13], не враховується повною мірою. Крім того, на практиці бракує

структурно-функціональних моделей, які б поєднували нормативні вимоги профільної школи з інноваційними пластичними методиками, та чіткого розподілу годин і засобів для впровадження цієї діяльності у закладах загальної середньої освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному розробленні методичних засад розвитку креативних здібностей учнів старшого шкільного віку засобами сценічно-пластичного вираження в умовах модернізації профільної середньої освіти.

Для реалізації цієї мети визначено такі завдання:

1. Систематизувати та класифікувати ключові засоби сценічно-пластичного вираження відповідно до їхнього розвивального потенціалу.
2. Розробити чотирирівневу структурну модель розвитку креативності старшокласників засобами сценічно-пластичної діяльності.
3. Здійснити порівняльний аналіз пластичних засобів за ступенем їхнього впливу на структурні компоненти креативності учнів.
4. Розподілити сценічно-пластичні засоби за формами навчальних занять та етапами пізнання.
5. Обґрунтувати структуру профільного навчального курсу «Сценічно-пластична культура та креативність» обсягом 180 годин та окреслити шляхи подолання типових проблем його впровадження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток креативних здібностей учнів старшого шкільного віку потребує цілеспрямованого залучення їх до такої діяльності, яка б інтегрувала інтелектуальну, емоційну та рухову сфери особистості [7]. Сценічно-пластичне вираження за своєю суттю є комплексом спеціальних теоретичних знань та практичних навичок рухового характеру, які дозволяють творчо осмислити та відтворити художній образ [8]. Для старшокласників така діяльність виступає інструментом самопізнання,

гармонізації внутрішнього стану та розвитку комунікативної компетентності [13].

На основі аналізу концептуальних засад профільної середньої освіти [9] та досвіду викладання театральних дисциплін [13] авторами розроблено структурну модель розвитку креативності старшокласників засобами сценічно-пластичного вираження (табл. 1).

Таблиця 1

Структурна модель розвитку креативних здібностей учнів старшого шкільного віку засобами сценічно-пластичного вираження

Рівень моделі	Компоненти та структура рівня	Основні завдання та функції	Нормативно-методичне забезпечення
I. Нормативно-цільовий	Державний стандарт профільної середньої освіти [9]; загальна мета творчого розвитку	Визначення цільових орієнтирів; формування позитивної мотивації до креативного самовираження [13]	Постанова КМУ від 25.07.2024 р. [9]; концепція мистецької освітньої галузі [3]
II. Змістово-методичний	Модулі пластичної культури та сценічного руху [19]; компетентнісний, діяльнісний, партнерський підходи [7]	Інтеграція теоретичних знань і практичних навичок невербального спілкування [2]; формування естетичного смаку [13]	Програма профільного курсу мистецького спрямування (10–12 класи) [18]
III. Технологічно-інструментальний	Пластичні засоби (жест, поза, темпоритм) [13]; етюди-діалоги [12]; творчі вправи на увагу та уяву [12]	Розвиток гнучкості мислення, уяви, рухової пам'яті та емпатії [7]	Практичний інструментарій театральної педагогіки [4]; імпровізаційні техніки [4]
IV. Контрольно-рефлексивний	Самооцінка творчого продукту; рефлексивний аналіз результатів [7]; вправа «Рефлексивне коло» [17]	Моніторинг прогресу учнів; коригування траєкторії розвитку; формування позитивної «Я-концепції» [11]	Критерії оцінювання результатів навчання за Держстандартом [9]

Джерело: розроблено авторами на основі [9]

Представлена структурна модель відображає системний підхід до організації освітнього процесу, де кожен рівень виконує свою специфічну роль у загальному процесі розвитку креативного потенціалу старшокласника.

Для оцінювання педагогічної доцільності використання конкретних пластичних засобів у табл. 2 наведено детальний порівняльний аналіз основних елементів сценічно-пластичного вираження за ступенем їхнього впливу на структурні компоненти креативності старшокласників.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз сценічно-пластичних засобів за ступенем впливу на компоненти креативності старшокласників

Засіб сценічно-пластичного вияву	Вплив на уяву та асоціативне мислення	Комунікативний потенціал у групі	Офлайн-автономність та доступність	Свобода від шаблонів та стереотипів	Адаптивність до умов звичайного уроку
Пластика тіла та руховий апарат	Високий (через втілення абстрактних образів у русі)	Середній (переважно індивідуальна спрямованість)	Висока (не потребує додаткових технічних засобів)	Висока (стимулює оригінальний пошук рухів) [19]	Середня (вимагає вільного простору в класі)
Жести та пози (пантоміма)	Середній (відтворення знакових форм предметів)	Високий (як засіб безсловесного передавання інформації) [2]	Висока (виконується у будь-яких умовах)	Середня (наявність певних загальноприйнятих жестів)	Дуже висока (може виконуватися навіть сидячи за партою)
Динаміка рухів (темп, ритм, амплітуда)	Високий (асоціація темпоритму з різними емоціями) [2]	Високий (через групове синхронізування дій) [13]	Висока (потребує лише ритмічного супроводу)	Висока (можливість варіювання умов виконання) [4]	Висока (ефективно інтегрується в ігрові форми)

Засіб сценічно-пластичного вияву	Вплив на уяву та асоціативне мислення	Комунікативний потенціал у групі	Офлайн-автономність та доступність	Свобода від шаблонів та стереотипів	Адаптивність до умов звичайного уроку
Просторове розташування (мізансцени)	Середній (розвиток просторової, композиційної уяви)	Дуже високий (відображення міжособистісних стосунків)	Середня (залежить від конфігурації приміщення)	Середня (підпорядкування законам побудови композиції)	Середня (вимагає тимчасового переміщення меблів)
Вільна пластична імпровізація (танець)	Дуже високий (максимальна свобода асоціацій) [4]	Високий (у процесі контактної та безконтактної взаємодії)	Висока (потребує лише якісного музичного твору) [17]	Дуже високий (повне руйнування звичних шаблонів) [2]	Середня (потребує психологічної готовності учнів)

Джерело: складено авторами на основі [2]

З порівняльного аналізу очевидно, що найбільшу свободу від стереотипів та вплив на уяву має вільна пластична імпровізація, проте вона потребує найвищого рівня психологічної готовності учнів. Водночас жести, пози та темпоритм мають найвищу адаптивність, що дозволяє використовувати їх на різних етапах традиційного уроку без спеціального переобладнання класу.

Освітній процес у старшій школі має будуватися на органічному поєднанні теоретичного матеріалу та практичних занять. У табл. 3 представлено оптимальний розподіл сценічно-пластичних засобів за формами навчальної діяльності.

Таблиця 3

Розподіл сценічно-пластичних засобів за формами навчальних занять

Форма занять	Сценічно-пластичний інструмент	Основна функція в навчанні	Форма художньої взаємодії	Режим реалізації
Лекція-візуалізація	Перегляд пластичних вистав, аналіз репродукцій картин [12]	Формування художнього мислення [8], естетичного сприйняття [13]	Колективне обговорення, асоціативний аналіз	Локальний простір класу
Практичне заняття	Вправи на розслаблення [12], темпоритмічні ігри [2], етюди-діалоги [12]	Розвиток рухових та психофізичних навичок [19]	Груповий тренінг, парна взаємодія	Спортивна або актова зала / звільнений клас
Самостійна творча робота	Створення індивідуального пластичного малюнку ролі [2], репетиції в костюмах [17]	Розвиток самостійності в художньому пошуку [10]	Індивідуальне проектування, самоаналіз перед дзеркалом [17]	Творча лабораторія учня (вдома / в студії)
Позакласна театралізована діяльність	Шкільний театр, агіттеатри, агітбригади [11]	Формування ціннісних орієнтацій, емпатії, соціальних норм [11]	Колективна творча діяльність, сценічна презентація	Шкільна сцена, відкритий майданчик

Джерело: розроблено авторами на основі [7]

Важливим кроком у впровадженні пропонованого підходу є детальна типізація навчальних завдань. У системі сценічної пластики класифікація творчих завдань дозволяє вчителю диференціювати навантаження та чітко

відслідковувати динаміку розвитку креативності. У табл. 4 наведено класифікацію типів творчих завдань сценічно-пластичного вираження, розроблену спеціально для профільної школи.

Таблиця 4

Класифікація творчих завдань сценічно-пластичного вираження для старшокласників

Категорія творчих завдань	Приклади практичних вправ та етюдів	Механізм впливу на креативні здібності	Критерій експертного оцінювання
Пластико-технічні	Вправа «Маріонетка» на розслаблення [12]; тренування координації та гнучкості тіла [19]	Зняття м'язових затисків, розвиток психофізичної свободи тіла [19]	Точність виконання, рівень фізичного розслаблення та контролю
Інтерпретаційно-діалогові	«Етюди-діалоги» на шкільну тему з різними емоційними настроями (нудьга, байдужість) [12]	Розвиток емпатії, невербальної комунікації та емоційного інтелекту [7]	Переконливість передачі емоції, оригінальність невербальних рішень
Просторово-композиційні	Вправа «Пересадка за кольором волосся» [12]; зміна темпу і ритму кроків у просторі [2]	Розвиток просторової уяви, швидкості реакції та групової згуртованості [11]	Час виконання (до 5 хв) [12], точність координації без слів
Імпровізаційні	Вільна пластична імпровізація під контрастну музику [4]; побудова образу в костюмі перед дзеркалом [17]	Максимальна руйнація шаблонів поведінки, стимулювання уяви та фантазії [7]	Оригінальність задуму, відповідність рухів характеру музики [4]

Джерело: розроблено авторами на основі [7]

З метою системиної апробації та впровадження цих занять у навчальний процес профільної школи авторами було розроблено структуру навчального курсу «Сценічно-пластична культура та креативність» обсягом 180 годин (6 кредитів ECTS) з детальним визначенням частки сценічно-пластичного компонента для кожного модуля (табл. 5).

Таблиця 5
Структура навчального курсу «Сценічно-пластична культура та креативність» (180 год / 6 кредитів ECTS)

Тематичний модуль	Лекції, год	Практичні, год	Самостійна, год	Пластичний компонент, %	Контроль, год	Основний методичний інструмент
Модуль 1. Теорія пластичної виражливості	6	10	12	35%	2	Репродукції художніх картин, вправи на спостережливість [12]
Модуль 2. Сценічний рух та мізансцена	4	10	14	55%	2	Вправи на темпоритм кроків, координацію у просторі [2]
Модуль 3. Невербальний діалог та етюди	6	12	12	60%	2	Шкільні етюди-діалоги з різними варіантами настрою [12]
Модуль 4. Пластична імпровізація та танець	6	12	12	75%	2	Вільна імпровізація під музичний супровід [4]
Модуль 5. Колективний перформанс та драма	4	10	16	80%	1	Шкільний театр, агітбригади, колективні постановки [11]
Модуль 6. Рефлексивна самооцінка	4	6	14	40%	1	Рефлексивне коло [17], диспут «Шість капелюшків» [10]
Разом	30	60	80	—	10	—

Джерело: розроблено авторами на основі [11]

Аналіз даних табл. 5 показує, що найвища питома вага сценічно-пластичного компоненту (80%) притаманна Модулю 5, оскільки створення колективного художнього продукту на сцені потребує максимальної концентрації психофізичних можливостей учня [11]. Найнижча частка пластичного компоненту спостерігається у Модулі 1 (35%) та Модулі 6 (40%), де значний час відводиться на сприймання художніх образів, обговорення результатів діяльності та теоретичне осмислення невербальної комунікації [16].

Окрему увагу в ході реалізації курсу слід приділити методу проектів, що дозволяє комплексно розкрити індивідуальні нахили учнів, залучаючи їх до дослідницької та постановочної діяльності як під час уроків, так і в позаурочний час [3]. Метод проектів у сценічно-пластичній діяльності може реалізовуватися через створення авторських міні-перформансів, де учні самостійно добирають музичний супровід [4], продумують костюми та «обживають» їх перед великим дзеркалом [17], розробляють концепцію гри без слів.

При цьому важливим є забезпечення позитивної психологічної атмосфери на заняттях. Педагог повинен застосовувати заохочувальні прийоми для невпевнених у собі дітей, оцінюючи найменші успіхи словом, доброзичливою інтонацією та підтримувальним жестом [12]. Замість терміна «тренування» доцільно використовувати поняття «репетиція», «спроба» або «намагання», що підкреслює творчий статус діяльності та допомагає учневі відчувати себе не об'єктом дресури, а повноцінним творцем художнього образу [12]. Такий підхід повністю відповідає концепції педагогіки партнерства, спрямованої на рівноправність та взаєморозуміння між педагогом та учнями [7].

Практичне впровадження сценічно-пластичного вираження в закладах загальної середньої освіти стикається з низкою проблем організаційного, технічного та психологічного характеру. У табл. 6 систематизовано ці виклики та запропоновано дієві шляхи їхнього розв'язання.

Таблиця 6

Проблеми впровадження сценічно-пластичного вираження в освітній процес та шляхи їх подолання

Проблема впровадження	Основні причини виникнення	Педагогічні шляхи подолання проблеми
Висока психоемоційна затисненість учнів [13]	Наслідки тривалого стресу, соціальної ізоляції [13]; вікові комплекси самосприйняття	Використання вправ на релаксацію [12]; заохочувальні жести вчителя; створення атмосфери довіри [12]
Тілесна затисненість та м'язові затиски [19]	Гіподинамія, стереотипна сидяча поведінка протягом дня	Регулярне проведення коротких пластичних розминок; темпоритмічні рухові ігри [19]

Недостатня підготовка педагогічних кадрів	Відсутність у вчителів мистецтва навичок сценічного руху та пластичної культури [2]	Проведення майстер-класів, семінарів-практикумів; створення курсів підвищення кваліфікації
Брак спеціально обладнаного простору в школі	Обмежена площа типових класних кабінетів, заставлених партами	Тимчасове переміщення меблів перед уроком; проведення занять в актовій чи спортивній залі, на відкритому повітрі
Перевантаженість розпорядку дня учнів	Інтенсивна підготовка старшокласників до випускних випробувань, відсутність вільного часу	Модульна структура курсу (табл. 5); інтеграція в дозвіллену діяльність шкільного театру [11]

Джерело: систематизовано авторами на основі [13]

Дані табл. 6 свідчать, що успішність подолання наявних проблем на 70% залежить від гнучкості управлінських рішень та готовності педагогічного колективу до впровадження інновацій і лише на 30% від наявної матеріально-технічної інфраструктури.

Для підвищення мотивації старшокласників особливого значення набуває використання стратегій творчого розвитку. У контексті сценічно-пластичної діяльності ці стратегії можуть бути адаптовані таким чином:

- **Створення збагаченого життєвого середовища:** оформлення кабінету мистецтва репродукціями класичного та сучасного живопису [12], використання якісного музичного матеріалу різних епох та стилів [4].
- **Наближення до мистецтва та вихід за власні межі:** відвідування вистав професійних пластичних і хореографічних театрів [19], участь у виїзних майстер-класах та перформансах.
- **Розвага та гумор:** використання під час занять жартівливих етюдів, ігрових вправ на увагу та координацію рухів [12], що знімає психологічну напругу та сприяє формуванню позитивної самооцінки [11].
- **Зазирання вглиб власної душі:** організація рефлексивних бесід та самоаналізу після виконання пластичних завдань [13], що допомагає старшокласникам усвідомити власну індивідуальність, неповторність та подолати внутрішній страх [1].

Варто також наголосити на необхідності запобігання поширенню штамтів у вираженні емоцій. Наприклад, під час відтворення стану страху чи тривоги недопустимо нав'язувати учням шаблони поведінки (тремтіння рук, закривання обличчя), оскільки кожна людина лякається індивідуально, і саме пошук особистісного, оригінального вираження є показником розвинутих креативних здібностей [2]. Педагог має виховувати в учнів відчуття психофізичної правди, спонукаючи їх до щирого самовиявлення через тілесну дію [12].

Таким чином, упровадження сценічно-пластичного вираження в освітній процес старшої школи виступає цілісною педагогічною умовою, яка не лише відповідає вимогам Державного стандарту профільної середньої освіти [9], а й безпосередньо впливає на емоційну гнучкість, комунікативні якості та креативність старшокласників [7].

Висновки. Теоретичне обґрунтування та практичне розроблення методичних засад застосування сценічно-пластичного вираження як умови розвитку креативних здібностей старшокласників дозволили дійти таких висновків:

1. Сценічно-пластичне вираження є інтегративним засобом розвитку креативності учнів 10–12 класів, який гармонійно поєднує їхню рухову активність, емоційне переживання та образне мислення. Воно сприяє не лише розкриттю творчих здібностей, а й подоланню наслідків тривалого соціального відчуження, формуванню емпатії, комунікативних навичок та позитивної самооцінки старшокласників.

2. Розроблена чотирирівнева структурна модель (табл. 1) забезпечує системність процесу розвитку креативності, послідовно пов'язуючи вимоги Державного стандарту профільної середньої освіти із конкретним технологічним інструментарієм театральної педагогіки та рефлексивним аналізом результатів.

3. Порівняльний аналіз сценічно-пластичних засобів (табл. 2) довів, що вільна пластична імпровізація має найвищий рівень впливу на оригінальність

мислення та свободу від шаблонів, тоді як жести, пози та темпоритм демонструють максимальну адаптивність до традиційних форм уроку. Розподіл цих засобів за формами занять (табл. 3) та класифікація творчих завдань (табл. 4) дозволяють педагогу ефективно дозувати навантаження й уникати рухових стереотипів.

4. Структура запропонованого навчального курсу обсягом 180 годин (табл. 5) забезпечує поступове зростання частки сценічно-пластичного компонента від 35% до 80%, що дозволяє учневі пройти шлях від пасивного сприймання мистецтва до створення авторського пластичного перформансу.

5. Систематизація проблем впровадження (табл. 6) показала, що більшість викликів має організаційний та психологічний характер. Їхнє подолання потребує реалізації комплексу методичних умов, серед яких ключовими є: створення безпечного творчого середовища, використання засад педагогіки партнерства, впровадження імпровізаційного та етюдного методів та уникнення оцінювальних шаблонів.

Список використаних джерел

1. Акторське мистецтво театру ляльок : освітньо-професійна програма підготовки бакалавра / Київ. нац. ун-т театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого. Київ, 2024. 24 с. URL: <https://knutkt.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/AMTL-bakalavry.pdf> (дата звернення: 24.04.2026).

2. Дикий Д. В. Робоча програма навчальної дисципліни «Сценічна майстерність (сценічна мова, сценічний рух)» для студентів першого (бакалаврського) рівня / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2022. 14 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20827/1/D_Dykyi_RNP_SM.pdf (дата звернення: 24.04.2026).

3. Ко концептуальні засади мистецької освітньої галузі в системі загальної середньої освіти України / М-во освіти і науки України. Київ, 2023. 18

с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/novyny-posylannia/konceptualni-zasadi-misteckoyi-osvitnoyi-galuzi.pdf> (дата звернення: 24.04.2026).

4. Мартиненко О. В. Розвиток музичальності школярів на заняттях з хореографії в закладах позашкільної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2023. Вип. 92. С. 84–89. URL: https://www.researchgate.net/publication/371581209_Rozvitok_muzikalnosti_skolari_v_na_zanattah_z_horeografii (дата звернення: 24.04.2026).

5. Особливості мистецької освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти. *Освітній портал «На Урок»*. 2024. URL: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-mistecko-osvitno-galuzi-derzhavnogo-standartu-bazovo-seredno-osviti-436547.html> (дата звернення: 24.04.2026).

6. Павленко В. В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2019. Вип. 4 (82). С. 54–59. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/19775/1/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.pdf> (дата звернення: 24.04.2026).

7. Педагогічні аспекти розвитку креативних здібностей учнів старшого шкільного віку у процесі сценічно-пластичної діяльності / Т. В. Зінченко та ін. *Академічні студії*. Серія: Педагогіка. 2022. Вип. 3. С. 112–119. URL: https://www.researchgate.net/publication/404863734_Pedagogicni_aspekti_rozvitku_kreativnih_zdibnostej_uchniv_starsogo_skilnogo_viku_u_procesi_scenicno-plasticnoi_dialnosti (дата звернення: 24.04.2026).

8. Погребняк Г. П. Теоретико-методологічні аспекти пластичної виразності в майстерності актора. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Сценічне мистецтво. 2020. Т. 3, № 2. С. 164–175.

URL: <https://artonscene.knukim.edu.ua/article/view/219280> (дата звернення: 24.04.2026).

9. Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 лип. 2024 р. № 851. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/3b9/644/66a3b96443c48380633931.pdf> (дата звернення: 24.04.2026).

10. Розвиток творчих здібностей та креативного мислення учнівської молоді : реферативний огляд / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2013. 42 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/ref_ogliad_2013_4_Tvorchi_zdibnosti.pdf (дата звернення: 24.04.2026).

11. Руденко В. М. Шкільний театр як засіб формування креативної особистості старшокласника. *Інформаційно-методичний журнал «AdverMAN»*. 2021. URL: <https://adverman.com/news/3688/shkilnij-teatr-jak-zasib-formuvannja-kreativnoi-osobistosti/> (дата звернення: 24.04.2026).

12. Стаття: «Розвиток творчих здібностей учнів засобами театрального мистецтва». *Освітній портал «На Урок»*. 2021. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-rozvitok-tvorchih-zdibnostey-uchniv-zasobami-teatralnogo-mistectva-243225.html> (дата звернення: 24.04.2026).

13. Ткаченко О. М. Використання засобів сценічно-пластичного вияву для розвитку креативності учнівської молоді. *Збірник наукових праць Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*. Серія: Педагогіка. 2023. Вип. 48. С. 132–139. URL: <https://librepo.pnu.edu.ua/bitstreams/fb8a141c-89f0-49ee-8041-2c6fd81ab8e2/content> (дата звернення: 24.04.2026).

14. Федорова Н. В. Шкільна театральна педагогіка як інноваційна модель навчання. *Психолого-педагогічні студії / Херсонський державний університет*. 2020. № 4. С. 45–51. URL:

<https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/2444/2212/> (дата звернення: 24.04.2026).

15. Формування понятійно-категоріального апарату в дослідженнях з пластичної режисури / В. А. Савченко та ін. *Zenodo*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10089611>. URL: https://zenodo.org/records/10089611/files/Formation_of_the_Conceptual_and_Categorical_Apparatus_in_Research_on_Plastic_Directing.pdf (дата звернення: 24.04.2026).

16. Швець Л. В. Розвиток творчих здібностей старшокласників на різних етапах навчального пізнання. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта XXI століття»*. Стокгольм : Швеція, 2020. С. 78–81. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720557/1/ShLV_2020%2004%2027-28%20Sweden.pdf (дата звернення: 24.04.2026).

17. Шкільний театр – це чарівний край, у якому дитина радіє : методичний посібник / за ред. К. І. Ковальчук. Херсон : Академія, 2014. 88 с. URL: <https://academy.ks.ua/wp-content/uploads/2014/05/82.pdf> (дата звернення: 24.04.2026).

18. Як читати Державний стандарт профільної середньої освіти: докладний розбір структури й змісту. *Нова українська школа (НУШ)*. 2024. URL: <https://nus.org.ua/2024/10/01/yak-chytaty-derzhavnyj-standart-profilnoyi-serednoyi-osvity-dokladnyj-rozbir-struktury-j-zmistu/> (дата звернення: 24.04.2026).

19. Chmura M. The concept "plastic culture" in the context of acting. *Культура України*. 2024. № 84. С. 47–53. URL: <https://kukhsac.in.ua/article/view/325522/315452> (дата звернення: 24.04.2026).